

Střípky ze života

Emanuel Nožička

Příloha Budišovského zpravodaje 1/2016
25. 3. 2016

Emane, vše nejlepší k tvým sedmdesátinám

Karle, děkuji za blahopřání. Je pro mne velkou ctí, že se mohu se čtenáři Budišovského zpravodaje podělit o některé životní zážitky. Určitě by se našla spousta zajímavých lidí, kteří by si tento rozhovor zasloužili víc. Byl bych nerad, kdyby tento příspěvek vyzněl jako oslava mého životního jubilea. Berme to jako sondu do života obyčejného, řadového muže. Starší lidé si možná řeknou, ano tak to tenkrát chodilo. Mladší ročníky, pokud budou přílohu vůbec číst, si možná pomyslí, ten hošík toho stihnul docela dost. Vzpomínám, když jsem objížděl obce a sháněl informace o památných kamenech, seznámil jsem se v Ptáčově s panem Janem Benáčkem. Místní lidé mi na něho prozradili, že byl v obci aktivní a oblíbený, a tak, když měl kulaté narozeniny, 50, nebo 60 let, přišli mu přát. On s nimi tak nějak lehce vypochoďoval, že to není žádný věk, že není co slavit a ať přijdou, až mu bude 100 let. Těch se dožil 14. února 2014. Je tedy v mém případě vůbec co slavit?

Emane, jaké byly začátky?

Narodil jsem se 4. ledna 1946 v Jaroměřicích nad Rokytnou. Tátovi už bylo 48 let a pravděpodobně se se mnou už nepočítalo. Z prvního manželství měl dvě dcery, ve druhém manželství syna Vladimíra. Jméno jsem dostal po tátovi, Emanuel. V překladu to jméno znamená „bůh s námi“. Otec s mámou byli drobní živnostníci, provozovali holičství a kadeřnictví. Na mne moc času neměli, takže říkali, že mne vychovala ulice. Občas se o mne musel starat, ke své nelibosti, o 9 let starší bratr. Z vyprávění si pamatuji, že mne jednou předával rodičům pěkně potlučeného, s obraženým bokem. Ještě jsem neuměl pořádně mluvit a jen jsem opakoval: „Váva hop“. Kluci na výpravě potřebovali přeskočit potok, já jsem byl příliš malý, tak mi poručili, abych si lehl na zem, chytli mne za ruce a nohy, rozhoupali a hop. V loňském roce bratr zemřel, ale ještě předtím mi řekl, že na druhém břehu potoka mne nikdo nechytal.

Co škola?

Základní osmiletou školu jsem navštěvoval v Jaroměřicích. Ve dvanácti letech mi zemřel táta. S prospěchem jsem neměl problém. Školní docházku jsem ukončil vyznamenáním. Pamatuji si na takovou drobnou událost z první třídy. To jsme se poprvé podepisovali. Já jsem se zasekl někde mezi písmenem „n“ a „u“, ve jméně Emanuel a nemohl dál. Soused byl už dávno podepsaný a čuměl po třídě. Jmenoval se Jan Husa. Domů jsem přišel s pláčem a rezolutně jsem trval na tom, že se chci jmenovat Jan. Byli jsme tři třídy našeho ročníku, ve třídě nás bylo také 33! Scházíme se každý rok, bohužel, víc než třetina spolužáků už nežije.

Co následovalo po škole?

Studovat se mně tenkrát nechtělo, tak jsem šel do učení na soustružníka do Třebíče, do Západoslavských strojírén. Ale pozor, zde se dělaly náročné přijímací zkoušky. Po třech letech jsem obdržel výuční list. Ze zhruba stovky učňů nám asi 10–12 vyučencům nabídl podnik pokračovat ve vzdělávání na dvouleté Střední škole pro pracující s maturitou. Bylo to náročné. Souběžně se zaměstnáním chodit ještě 3× týdně 5 hodin do školy. To už se nedalo každý den dojíždět, tak od roku 1963 jsem bydlel v Třebíči, v klášteře na Jejkově, na svobodárce. Střední školu jsem v roce 1965 s průměrným prospěchem dokončil.

Co bylo dál, vojna?

Jo, jo, máš pravdu. Přišel povolávací rozkaz, nástup do Nýrska, k Pohraniční stráží. Z vandru v Tatrách jsem se musel vrátit dřív než kamarádi, nastupoval jsem už v srpnu 1965 a odcházel do civilu koncem září 1967. Po 26 měsících. Za celou dobu vojančení jsem se dostal domů pouze třikrát. Na dvě dovolenky, ty byly povinné, a na jeden opuštěák, týden před Vánoce.

Ve vojenském – jaroměřický zámecký park, r. 1966

A to jsem byl velitelem družstva, vzorný pohraničník a držitel 3. třídy střelec ručních zbraní. Vystřídal jsem, mimo výcviku, Poběžovice a Domažlice. Těch zážitků na hranici bylo hodně. Některé tragické. Dodnes je nosím v hlavě. Byli jsme cvičeni na to, že když narušitel při útěku nereagoval na výzvu „Stůj“ a pokračoval v běhu, následoval výstřel do vzduchu, a když ani potom nezastavil, pak následovala salva – do něho. Za ty dva roky nepamatuji, že by v úseku od Bělé nad Radbuzou až po Železnou Rudu některý z pohraničnicků zbraň použil. Nedávno jsme se o střelbě s kamarády bavili. Tvrdili, že by na člověka nevystřelili. Ani já ne. Ale... pamatuji si na jednoho Slováka. Jméno jsem už zapomněl. Byl to desátník, toho dne velitel hlídky na „piketu“, na železniční trati z České Kubice do německého Brodu nad Lesy. V pozdním odpoledni přijeli na koních po kolejích dva muži v důstojnických uniformách Pohraniční stráže. Hlídka je zastavila a po oznámení, že „důstojníci“ jdou kontrolovat, jestli Němci neposouvají hraniční kameny, je vojáci pustili dál, k blízké hranici. Po dotazu na rotě a odpovědi, že se tam nemá nikdo pohybovat, si velitel hlídky už jen symbolicky za odjíždějícími vystřelil. Trest za to, že s hlídkou nezabránili narušení státních hranic, byl pro tohoto kluka tvrdý. Okamžitá degradace a dva a půl roku tvrdého vězení v Sabinově. Mám takový dojem, že tato akce byla zfilmovaná ve 30 případech majora Zemana. Zbývalo už jen pár dní, kdy se naši mazáci chystali do civilu. Chtěli jsme to důstojně oslavit, tak jsme při jednom návratu na rotu přemluvili velitele vozu, nadpraporčíka, a zastavili v pravé chodské hospodě

v Pasečnici. On se sice bránil, ale my jsme ho přemluvili, že to dopadne dobře. Když už jsme byli hodně rozjaření, kdosi zvolal, že staršina je borec a že mu musíme dát hobla. Tak jsme ho chytli a začali vyhazovat do výšky. Někdo z nás zakřičel: „Až do stropu!“ Ten byl vysoký, trámový. Ale zadařilo se. Jak se staršina dotknul stropu, my jsme splnili úkol a rozestoupili jsme se. Nedopadl dobře. Zlomená klíční kost a tři žebra. O emigraci jsem nikdy vážně neuvažoval. Jako voják jsem tu možnost měl. Na nejvyšším vrcholu Českého lesa, Čerchově, kde probíhala státní hranice, jsem seděl se samopalem na patníku, na kterém byla písmena CS a BD (Bundesrepublik Deutschland). Tím směrem jsem se díval a říkal jsem si, tak Emane, co bude? Nebylo nic.

Co bylo po vojně?

Vrátil jsem se do fabriky, kde jsem do konce roku dělal na soustruhu. Práce mne docela bavila, ale bylo to v úkolu a docela „raubírna“. Od ledna 1968 jsem přestoupil do brusírny. Zde byla „hodinovka“ a větší klid. V roce 1972 jsem se oženil, máme dceru, syna a tři vnoučata. Od roku 1975 bydlíme v třípokojevém bytě v Třebíči. V brusírně jsem se postupně propracoval k nejvyšší dělnické třídě. Mohl jsem zde mistrovat, ale to jsem odmítl. Stejně jako vstup do KSČ. Když mě lámali, tak jsem argumentoval tím, že jsem tramp, spáváme pod širákem, nebo po různých boudách a to se přece neslučuje s ušlechtilou duší člena KSČ. Dali mi pokoj. Často vzpomínám na rok 1988. To jsem si v německém Kolíně nad Rýnem definitivně uvědomil, že v naší zemi není něco v pořádku.

Jak k tomu, Emane, došlo? Tenkrát se přece nedalo volně vyjet na západ.

To máš pravdu. Tenkrát náš podnik kupoval od firmy Schütte brusku, řízenou počítačem, na které jsem pak ostřil a vyráběl nástroje. Do Kolína nad Rýnem nás tenkrát letělo pět. Dva dělníci a tři technici. Zde jsme byli týden, na zaučení. Německý servisní technik byl pak ještě týden v Třebíči. Jen tak pro zajímavost. V tomto roce začala v Mladé Boleslavi opouštět linku první auta značky Favorit. Cena naší brusky se rovnala ceně 86 Favoritů! Platilo se hlavně za počítačové programy. Pro naši zemi platilo embargo na dovoz počítačových technologií. Když jsem německému pracovníkovi říkal, jaká je cena Favorita a že se na auto čeká několik let, trochu se zamyslel a pak řekl: „To já bych toto auto nemusel mít. To bych si raději koupil Toyotu, nebo Mazdu.“ Koncem prosince 2004 nové vedení podniku jednorázově propouštělo 100 lidí. Z té zhruba stovky učňů, co jsme v roce 1960 stáli na nádvoří podniku a byli plni očekávání, co nás v životě čeká, nás v podniku vytrvalo sedm. Přežili jsme ve funkcích 12 ředitelů závodu. Po 44 letech a 4 měsících jsme maširovali všichni do předčasného důchodu. Tři roky před odchodem do normálního důchodu. Následoval rok na pracáku. Během té doby nastaly v brusírně problémy, tak mne kontaktovali, jestli bych se nevrátil. Řekl jsem ano, ale za určitých finančních podmínek. Na to nepřistoupili, tak nebylo co řešit. Podnik, který měl v době největší slávy 2600 zaměstnanců, vyvážel do 93 zemí, po pár letech ukončil svoji činnost.

Dobře, to byla škola, práce, vojna. Co sport, cestování, záliby?

Sport? Ten mi docela šel. Za jaroměřické zásky jsem hrál fotbal i hokej. V Sokole jsme měli skvělého cvičitele, tak jsme byli tenkrát přeborníky družstev Jihlavského kraje ve sportovní gymnastice. V jednotlivcích jsem skončil druhý. Bavila mne i atletika, hlavně

skok o tyči. Ve 14 letech jsem s těžkou bambusovou holí zdolal 265 cm. Třebíčští dospělí závodníci skákali kolem 320 cm. Lásku k přírodě jsem zdědil asi po tátovi. Byl rybář a myslivec. Tak mne odmala učil chytat ryby, v zimě jsme na saních vozili seno do krmelců. Naučil mne poznávat základní druhy hub.

Na trampu, 18. 4. 1970

O trampování, kterému jsem propadl celoživotně, jsem se dověděl od třebíčských spolužáků na učňáku. V dubnu 1964 jsem spolu se dvěma kamarády z Jaroměřic na zřícenině hradu Rabštejn zakládal tramskou osadu T. O. Stříbrný měsíc. Časem jsme se rozrostli o několik nových kamarádů a jsme aktivní dodnes. Byly doby, kdy jsme to neměli lehké. Svědčí o tom třeba zápis v kronice obce Přístpa. „Ve dnech 14 a 15 května 1966 byl ve zdejších lesích celokrajový sjezd chuligánů (vlasatců), který budil strach nejen v naší obci, ale i v obcích okolních. K žádnému přepadu, násilí neb něčeho podobného nedošlo, neboť na jistých místech byly přepadové hlídky Veřejné bezpečnosti a vše prošlo hladce.“ My jsme tenkrát v poklidu s kamarády slavili 2. výročí založení naší osady. A co bychom za to dali dnes, kdyby nám někdo řekl, že jsme „vlasatci“! Dvakrát nás v blízkosti hranic zatkli pohraničníci, drželi

nás půl dne na rotě, a po důkladném výslechu nás nakonec propustili. Kolikrát nás kontrolovali členové Veřejné bezpečnosti, to jsme nepočítali. Většina mých aktivit měla s trampováním hodně společného.

Podařilo se ti předat lásku k trampingu i mladým?

Hned jak jsem se vrátil z vojny, založil jsem v Jaroměřicích, za pomoci školy, pro kluky tábornický oddíl. Jakmile byl obnoven Junák, přešli jsme pod jeho křídla. Společně s třebíčským 2. oddílem jsme dvakrát uspořádali letní tábor u Mrákotína. Pro mne to bylo jedno z nejodvážnějších období života. Rostovi, vedoucímu tábora, bylo 25 let, mně 22 a pomáhala nám jeho manželka. Tábor jsme stavěli od základů a měli jsme na starost 40 skautiků, od 9 do 14 let. Tři týdny! Junácký oddíl jsem vedl až do celostátního zrušení této organizace. Kousek od našeho tábora byl tábor brněnských skautů, kterým pomáhali trampí z brněnské T. O. Karabina. Kamarádi z této osady se zabývali objevováním

nových jeskyní v Moravském krasu. Párkrát jsme je tam navštívili a oni nás vzali do podzemí. Zde jsem se seznámil s výjimečným člověkem. Jmenoval se Milan Šlechta. Jeho povolání bylo speleolog a o víkendech pracoval s partou amatérů na objevování dalších podzemních prostor. Milan nás vzal do tehdy nově objevené Amatérské jeskyně. Zde, v podzemní části Bílého potoka, při dalším průzkumu, při neočekávané průtrži dne 29. 8. 1970 utonul. Měl tři děti. Jako vzpomínku na něj doma uchovávám několik jeho skvělých fotografií, s krápníkovými útvary. A také PF 1970 s jeho poznámkou – Zase přijďte.

Krápník zvaný Anděl

Co tvoje dálkové pochody?

Již od mala jsme byli zvyklí hodně chodit. Jak jsme přišli ze školy domů, brašna letěla do kouta a frnk – už jsme byli venku. A k večeři jsme přišli až za tmy. Teď dostat vnučata ven, od počítače nebo televize, to je nadlidský výkon. Pamatuji, to jsme chodili ještě do školy, že pro nás nebylo zatěžko ráno vyrazit, projít údolí Rokytné, přes Rozkoš do Jevišovic, zde se projet na lodičkách, zaplavat si a stejnou cestou se do večera vrátit. Ono to bylo poctivých 40 km. Později na vandrech, těch 30–40 km za den byla běžná taxa. Začátkem sedmdesátých let byly velmi populární turistické pochody, 100 km za 24 hodin. Třebíčští trampí uspořádali dvě nebo tři takové akce. Dvou takových pochodů jsem se zúčastnil a oba jsem došel. Jeden z těch pochodů vedl přes Jaroměřice, Hrotovice, Dukovany, Mohelno, Kralice a Náměšť zpět do Třebíče. Vycházeli jsme v pátek, ve 23 hodin, po odpolední směně. Šel s námi také pan Morávek, třebíčský atlet. Jeho specialitou byla závodní chůze. Tu stovku zvládl za neuvěřitelných dvanáct a půl hodiny. Stihl ještě oběd. Dlouho nás vyčkával a nakonec nám šel do Vladislavi naproti. My jsme stěží došli na hodně pozdní večeři. Tu druhou stovku jsme šli na Želetavu, Předín, Opatov, Bransouze, Svatoslav, Budišov, atd. Uvádím to jenom jako možnou inspiraci pro mladé následovníky, popřípadě i jako výzvu, dokázat si, že „Já na to mám.“ Od roku 1968 jsem si všechny vandry zapisoval do notesu s názvem Vandrákův rok.

Diplom za zdolání 100 km, r. 1969

U psaní jsem vydržel a zpětně zapsal i předchozí roky. V jedenácti notesech je zachycena část éry třebíčského trampingu, v letech 1961–1979. Pro mne byl asi nejplodnější rok 1971, kdy jsem byl za celý rok doma pouze dva víkendy. Pokud jsme na vandru byli na nějakém stálejším místě, cvičili jsme hod nožem a lasování. Na 3–4 metry jsme na jednu otáčku nože nebo bajonetu zasáhli cíl. Můj největší úspěch v lasování byl proskok „štítem.“ To se kruh lana točí kolmo!

Lákala mne také vysokohorská turistika. S kamarády, nebo sám, jsem přešel všechna pohoří v tehdejší Československu, s výjimkou Chočského pohoří a Vihorlatu. V roce 1964 jsme vystoupili (v krátkých kalhotách a rozbitých teniskách) na nejvyšší vrchol republiky, Stalinův štít, 2663 m n. m. Nyní Gerlach, 2655 m n. m. Vrchol nespadnul, jenom byla výška mezitím určena přesněji. Nejvyšší, kam jsem vystoupal, byl v roce 1991 Breithorn, 4162 m n. m., ve Švýcarsku. V blízkosti famózní hory Matterhorn.

Co ty jako vodák?

První vodácké zkušenosti jsem získal s kamarádem Bobem na Lužnici. To jsem si půjčil od pana Kratochvíla nafukovací výsadek čln po americké armádě, z druhé světové války. Byl křiklavě žlutý (snad aby v případě nouze byl dobře vidět na moři), tak jsme mu láskyplně říkali „kanárek.“ Bohužel se na něm už podepsalo stáří a nenápadně ucházel. To se nám nemuselo vyplatit, když jsme za velice špatného počasí přejížděli Rožmberk. Byl silný protivětr a víc než půlmetrové vlny. Riskantně jsme čln dofukovali. Byl to adrenalin.

Na vodě s manželkou

Později jsme si společně koupili starší kánoi, Orlici. Na této otevřené lodi jsme sjeli pár nejbližších řek. Drsná byla Rokytná, z Jaroměřic do Ivančic. Jeli jsme ji tři dny, o Velikonocích, zároveň když táhly ledy. U Biskupic nás zastihla sněhová vánice. A poslední den jsme si také nechtěně zaplavali. O nic lehčí nebyla rozvodněná Oslava z Velkého Meziříčí do Náměště. Stačí připomenout balvanité Nesměřské údolí. Při sjíždění Jihlavky z Vladislavi do Mohelna, za povodňové vlny, se zvrhli v druhé kánoi naši partáci. Jeden z nich měl velký problém vůbec doplavit ke břehu. Měl na sobě silný vlněný svetr, a protože byl svářeč, taky těžké svářečské boty s kovovou špicí. K tomu ledová voda a silný proud. V tom se skutečně špatně plave. Pravdou bylo, že naše vybavení bylo žalostné. My jsme se pokoušeli zachytit jejich loď a přitom jsme se také „cvakli.“ Proud nás hnál víc jak sto metrů korytem, než se nám podařilo naši loď dostat na břeh. Keřtu kluků jsme našli až po týdnů, když opadla voda. Loď byla nepoužitelná. Několik sezon jsme pak byli ve vodáckém oddíle, kde jsme sjížděli naše řeky při takzvaných VTJZ, Vodáckých turistických jízdách zdatnosti. Už na kvalitních uzavřených lodích a s mnohem lepším vybavením. Před jednou takovou jízdou jsme mohli chvíli obdivovat, jak to vypadá, když se to umí. Pouštěla se voda z Vířské přehradě a naše vodácká špička zde měla kvalifikační závody. Včetně mnohonásobných mistrů světa, Polesné a Sodomky. Na jeden okamžik z této naší jízdy po Svatce nezapomenu. Jeli jsme v debl-kánoi, vedle byl náš kolega v kajaku a asi 30 m před námi pádlovala neznámá dívka. Sjížděla splav a my najednou vidíme, že špička kajaku vystřelila do vzduchu, ale bez vodačky. Ta se dostala do vodního válce, který ji nechtěl pustit. Na břehu byli záchranáři, ti nám hodili lano a nám se podařilo děvče z válce vytáhnout. Nevím, jak by to dopadlo, kdyby ta holka neměla záchrannou vestu.

V roce 1974 se na mne usmálo štěstí. To jsem vyhrál, v Mladé frontě, v nějaké vlastivědné soutěži třetí cenu. Zájezd s Čedokem do socialistické země, v hodnotě 5000 Kč. To bylo tenkrát hodně peněz. Přidali jsme dalších 4000 Kč a strávili jsme týden na Kavkaze a týden u moře v Suchumi v Gruzii. Možná právě zde mne napadlo, co takhle vyzkoušet si průvodcování?

Jak průvodcování dopadlo?

Z ruštiny jsem maturoval, udělal jsem si jazykové zkoušky z němčiny a angličtiny. V roce 1980 jsem zvládl i náročné zkoušky – Průvodce cestovního ruchu. Tak začala další významná éra mého života. Za dvacet sezon, do roku 1999, jsem odprůvodcoval na 120 zájezdů. Byly to zájezdy třeba jenom jednodenní, ale také sedmi a čtrnáctidenní, pobytové. Tuto činnost jsem vykonával externě, tedy vedle zaměstnání. Rok na cestách!

Londýn – Muzeum voskových figurín Madame Tussaud, 15. 10. 1994
zleva Zdeněk Vondráček a Emanuel Nožička, v pozadí voskoví Beatles

Na zájezdech těch zážitků, napínavých i úsměvných situací, řešení problémů, bylo víc než dost. V Bratislavě jsem se třeba potýkal s umístěním 45 účastníků zájezdu do 15 třílůžkových pokojů. V drtivé většině manželských dvojic, které se navzájem neznaly. To by člověk dřív složil Rubikovu kostku. Když jsem u té Bratislavy: To jsme se v sobotu, v pozdních večerních hodinách, vraceli domů z Maďarska. Lidé mne přemluvili, abychom zde zastavili, že mají ukrutnou žízeň. Lítali jsme od jedné restaurace ke druhé, všude bylo plno. Uchytili jsme se až v jednom z nejdražších hotelů, Carltonu. Přišel číšník, ve fraku s motýlkem, uklonil se a zeptal se: „Co si hosté budou přát?“ Jedním dechem jsme vydechli: „PIVO.“ „Promiňte, dámy a pánové, pivo podáváme pouze k jídlu.“ Někdo se zeptal: „A co tedy máte k jídlu?“ „Dámy a pánové, vůbec nic.“ Na jeden zájezd do konce života nezapomenu. Pětidenní Itálie, s domluvenou audiencí u papeže ve Vatikánu. Oproti běžným zájezdům, s jedním prohlídkovým dnem v Římě

navíc a ještě s výjezdem do Neapole, návštěvou Pompejí a Vesuvu. Po noční jízdě z domova jsme, už v Itálii, zastavili v motorestu. Zde zkolaboval jeden z účastníků, kterého jsem musel v sanitce doprovodit do nemocnice v asi 30 km vzdáleném městě Bologna. Diagnóza pacienta, mozková příhoda a ochrnutí pŕlky tĕla. Nikomu bych nepřál domluvu s italským personálem, při vyřizování formalit. Po asi třech hodinách jsem se taxikem vracel na parkoviště, kde by měl čekat náš autobus, nečekal. Jeli mi naproti a minuli jsme se. Mobilní telefony tenkrát ještě neexistovaly. Nakonec jsme se našli. Následovala klasická prohlídka San Marina a hurá na Řím. Šofĕři, aby zkrátili časovou ztrátu, šlápli víc na plyn a v motoru se urazila nějaká vrtule. Nedala se opravit ani vymĕnit a bez ní autobus nemohl pokračovat v jízdĕ. Zajiřtřování příjezdu náhradního autobusu z Āeska a další nepohodlný nocleh v italských kopcích. Dlouho jsme čekali na nový autobus. Pak už vše běželo podle programu, kromĕ audience, o kterou jsme nenávratně přišli. Zájezd se o jeden den prodloužil, takže jsme program dodrželi. Vedle průvodcování zájezdu mne čekalo vyřizování na ambasádĕ, konzultace s nemocnicí, zajiřtřování převozu pacienta. Bylo to tak náročné, že jsem spal dennĕ jen dvě nebo tři hodiny. A skoro nic nejedl. Když jsem pak doma stoupl na váhu, ukazovala o šest a půl kilogramů ménĕ než před cestou.

Z trochu jinĕho soudku byl třídenní zájezd do Vysokých Tater, s kubánskými a mongolskými pracovníky a pracovnicemi ze Závodu Gustava Klimenta. Ty jsem nebyl schopný dostat z autobusu ven, abych je seznámil s historickými a kulturními památkami Slovenska a nádhernou krajinou. Vykládali si, bavili se, zaspívali si. Večer, no, spíš až do rána „brajgl“ na ubytování. V Třebiči pak za mnou přišel takový statný, snĕdý muž z Kuby se slovy diků: „Sájezd se fydařit, bylo řuki, řuky. Móc dobry.“ Zájezdy do Švýcarska byly dost náročné. Proto jsem byl velice překvapĕný, když za pomoci příbuzného nastupoval do autobusu vozíčkář. Je pravda, že všechno s námi neabsolvoval. Zastavili jsme v jednom horskĕm průsmyku, kolem krásná, zasnĕžená, horská krajina. Ten pán měl slzy v očích, když mi řikal: „V životĕ jsem nevěřil, že ještě něco takového zařiju.“ K hodnĕ náročným klientům patřili doktoři. Ale bezkonkurenční byli středořkolští učitelĕ. Ve Švýcarsku jsem byl snad pĕtadvacetkrát, takže jsem se tam celkem orientoval. Oni tam se mnou jeli poprvĕ, ale větřina z nich měla snahu mi radit. Průvodcovská činnost, to byl tvrdý chlebiček. To, co človĕk prezentoval na veřejnosti, to byla snad jen ta povĕstná špička ledovce. Vřeobecnĕ znalosti, fyzická zdatnost, domluvit se s lidmi, to byl ten základ ledovce. Dvacet let této činnosti bohatĕ, bohatĕ stačilo. Jeřtĕ teď se mi občas zdává, že chodím po autobusu a nejsem schopný spočítat účastníky. Nebo stojím na parkoviřti a autobus s klienty odjíždí neznámo kam. Nyní jsem nejspokojĕnější na Třebičsku. Pĕšky nebo na kole se toulám malebnou krajinou a pátrám po památných kamenech.

Památnĕ kameny – jak ses dostal k tomuto netypickĕmu koničku?

Tento moment si vybavuji ŕplně přesně, akorát nevím, jestli to bylo v roce 1996, nebo o rok později. Tyto dva roky po sobĕ jsem se o dovolenĕ toulal sám, jen tak se spacákem a celtou, podĕl hranic, v Západních Āechách. Jednou jsem nocoval u zříceniny hradu, a ráno před nejbliřší osadou jsem uvidĕl dva smírčí křiže, u kterých byly cedule s vysvĕtlením tragedií, které se zde udály. Je zajímavĕ, že nikdy předtím jsem si podobných kamenů nevřiml, i když jsou u nás na Vysočinĕ také. Na blížkĕm hřbitůvku jsem nakoukl do malĕho kostela. Zde mĕ oslovila nĕmecky mluvící drobná stará paní a

sama od sebe mi začala vypravovat svůj životní příběh. Jako rodačka, mladé děvče, měla v tomto kostelíku svatbu. Po válce se museli s manželem vystěhovat. Muž jí zemřel, ona žije sama v Německu, asi 90 km od rodné vesničky. Po roce 1989 dvakrát i vícekrát týdně sem zajíždí a veškeré peníze a svoji energii věnuje na údržbu tohoto hřbitova a kostela. Tyto dvě události asi způsobily, že jsem si řekl, že by stálo za to se o památné kameny zajímat. A když jsem pak v blízké Aši zjistil, že zde existuje Společnost pro výzkum kamenných křížů, bylo rozhodnuto. Pustím se do toho, až bude čas. Uplynulo dlouhých deset let, než nastala ta správná doba. K šedesátinám jsem dostal dobré trekingové kolo, tak už jen zbývalo vyrazit. Což jsem učinil. Netypický koníček to je, ale jenom v Třebíči je víc než deset lidí, kteří se o kamenné památky intenzivně zajímají a stovky lidí, kteří si rádi něco o těchto objektech přečtou.

Vyrazil jsi, jak si to mám představit?

Já jsem si to představoval velice jednoduše. Navštívím archiv, muzeum a Památkový ústav a za půl roku je vymalováno. V archivu mi řekli, že přede mnou se o památné kameny nikdo nezajímal. A pročítat stovky různých písemností s nadějí, že tam najdu něco o nějakém křížovém kameni, to je těžší než najít jehlu v kupce sena. Dvakrát jsem si to ověřil. V archivu v Moravských Budějovicích jsem hodinu a tři čtvrtě hledal ve dvou kronikách (obecní a farní) obce Kojatice informace o křížovém kameni. A to jsem znal rok, kdy se s ním manipulovalo. Zpřeházené zápisy, vynechané stránky atd. Dozvěděl jsem se, která stodola shořela, kolik včeličky snesly medu, jaké byly škody po bouřce, než jsem se dopídl k hledané informaci. Třebíčské muzeum má v depozitáři nádherné kamenné památky, ale s těmi, které jsem vyhledával, neměly nic společného. Památkový ústav má v evidenci některé křížové kameny, ale pouze ty, které jsou vedené jako nemovité kulturní památky. Těch je na okrese zapsáno asi patnáct. Na moji otázku, s kým mám jednat ohledně drobných kamenných památek, přes veškerou ochotu a vstřícnost, jsem dostal jasnou odpověď. „To je v naší činnosti tak úzký segment, že na to nemáme speciálně vyčleněného člověka a ani peníze. Je paradoxní, že jsem úplný laik, nevzdělaný v oboru, přesto veden jako trojnásobný badatel. Když jsem před léty navštívil muzeum, s tím, že bych zde mohl získat nějaké vědomosti ohledně kamenů, pan Mikulášek mi položil asi tři otázky, něco zapsal do počítače a sdělil mi, že jsem zde od této chvíle vedený jako badatel. Pokud chce člověk něco hledat v Okresním archivu, také vyplňuje badatelský list. Stejná praxe je i v Aši v muzeu, kde je archiv Společnosti pro výzkum kamenných křížů, jejímž jsem členem.“

Z jakých zdrojů jsi tedy informace čerpal?

Mnoho důležitých informací jsem získal nekonečným pročítáním patřičné literatury. A při výjezdech vyptáváním se u kompetentních lidí, starostů, kronikářů, farářů, hajných, myslivců, sedláků, atd. Kdo by měl o památkách vědět víc, než místní lidé, rodáci? V mnoha případech to ale neplatí. Vrátil bych se k té literatuře. Jako základní pomůcka k hledání mi hodně pomohla publikace Kamenné kříže Čech a Moravy (1997 a 2001), kde je popsáno přes 2000 monolitických křížů a křížových kamenů, včetně jednoduchých kreseb. Pro mne byl důležitý sborník J. F. Svobody z roku 1937, Okolí horácké osady. Tématikou památných kamenů na Vysočině se dále zabývali Alois Franz, Vilém Richlý, dr. František Příkryl a Leopold Fritz. Z novějších autorů historik Zdeněk Jaroš a Hynek Jurman.

Co si můžeme představit pod kamennými památkami?

Předesílám, že nejsem odborník. Pod kamennými památkami si můžeme představit třeba hrad, tvrz, starou kamennou rozhlednu, nebo most. Já se zajímám ale o drobné kamenné památky, křížové kameny, monolitické kamenné kříže, mezníky a hraniční kameny, znamenáné kameny, kolomazné mísy, celní kola, pranýře. Kamenných křížů a křížových kamenů je v Aši v současné době zaregistrováno přes 2600 kusů. Drobných kamenných památek – tisíce. V muzeu je archiv, ve kterém má každý takový kámen svoje registrační číslo a v obálce jsou k němu od členů společnosti a badatelů z celé republiky přiložené informace. Křížové kameny jsou většinou kamenné desky, na kterých je vytesán kříž, to je podmínka zařazení. Typů křížů a jejich tvarů je velká spousta. Na kameni bývá často vytesán i nástroj, který byl příčinou tragédie. Meč, nůž, sekera, nebo třeba i otka. Někdy se objeví letopočet, popřípadě kratší text. Je ošidné určovat stáří těchto kamenů, pokud schází letopočet. Mnohé kameny jsou velice staré, ale rozhodně je nemůžeme zařadit do doby Cyrila a Metoděje, jak se traduje. Nejstarší křížový kámen na okrese s vročením 1534 je ve Slavičkách. Mezi monolitické kamenné kříže by se snad dal zařadit kámen, známý jako Pocoucovská baba. Kamenné kříže, s ukřížovaným Kristem, nepatří do této kategorie.

A co takzvané smírčí kameny, smírčí kříže?

Tak to je otázka, na kterou se mně moc odpovídat nechce. Budiž, zkusím to. Jako první upozornil na souvislost kamenných křížů se smírčími smlouvami Franz Wilhelm, to bylo roku 1900. V druhé polovině minulého století Jaroslav Herout ve své publikaci *Slabikář návštěvníků památek* použil termín „smírčí kříž“. Já vlastním tuto knihu, která vyšla ve druhém vydání, v roce 1980. Termín „smírčí kříž“ se v laické veřejnosti ujal pro všechny monolitické kamenné kříže a křížové kameny. Tématikou smírčích smluv se zabíral kolega, Pavel Rund ze Sokolova. Podařilo se mu v archivech a v literatuře vyhledat 56 smírčích smluv. Nejstarší s datací 1378 a nejmladší z roku 1617. Zde si vypůjčím citaci kolegy a kamaráda Franty Svobody z Ústí nad Labem. Pomocí smírčí smlouvy docházelo ke smíru či narovnání mezi pachatelem trestného činu, většinou vraždy, a pozůstalými po jeho oběti. Smírčí smlouva umožňovala pachateli mimosoudně se vyrovnat a chránila ho před případnou mstou. Dokud totiž neexistovaly smírčí smlouvy, mohli pozůstalí vrahovi jeho čin jakkoliv oplatit, krevní msta byla v raném středověku živá záležitost. Smírčí smlouva zavazovala pachatele například k vykonání svaté pouti nebo k peněžitému daru pozůstalým. Musel také za zemřelého nechat sloužit mši a do smírčí smlouvy bylo (někdy) zahrnuto i vlastnoruční vytesání a postavení kamenného kříže. Požádal jsem F. Svobodu o upřesnění informací ohledně kamenných křížů a smluv. Kamenných křížů evidujeme přibližně 1075, smírčích smluv bylo k roku 2012 známo 79. Z těch nalezených 79 smluv jich povinnost vztyčit kříž obsahovalo pouze 28 a z nich asi 5 smírčích smluv je ztotožněno se stojícími kříži. Smírčí smlouvy podporovali i majitelé panství. V případě krvavé msty by přišli najednou o dvě pracovní síly. Po třicetileté válce se změnily zákony a takové mimosoudní vyrovnání už nebylo možné. Jihlavský historik Z. Jaroš zdokumentoval na Jihlavsku na 160 křížových kamenů a pouze o jednom uvažuje, že by mohl být smírčí. My na Třebíčsku víme zhruba o 70 křížových kamenech a o žádném nemáme informace, že by mohl být smírčí. Já osobně bych se slůvkem „smírčí“ ve spojitosti s kameny velice šetřil. Jestliže se splášili

koně a pod vozem zůstal kočí, nebo rozzuřený býk ušlapal řezníka, s kým a kdo by se chtěl smířovat?

Emane, pustíme se do hledání?

Jo, jo. To je na této činnosti nejkrásnější. Pokud chce někdo najít kameny rychle a hned, tak je nejjednodušší zajet si do Koněšína, otevřít branku na hřbitov a hned za sebou, v řadě, jsou tři křížové kameny. Bývalo jich tam šest. V Naloučanech jsou dva, kousek od sebe. Jeden u kostela, u hřbitovní zdi, druhý je zazděný v blízkém tarasu. Tak jednoduché hledání kamenných památek ale není. Hodně lidí nám vyčítá, že v našich knihách o těchto „tajemných svědcích historie“ neuvádíme GPS souřadnice. Podle těchto údajů by se kámen našel hned. Jsme si vědomi, že by to byl i návod pro nenechavce. Spousta starostí mi kladla na srdce: „O tom kameni se raději nikde nezmiňujte, ať nám ho někdo neukradne.“ Na druhé straně jsem třeba slyšel názor, že čím víc lidí o tom ví, tím víc si to ochrání. Těžko soudit. Já osobně přístroj GPS nepoužívám, neměl bych z hledání radost. Nevím, jak by prožíval houbaření člověk, kdyby mu někdo radil. Támhle je krásný hříbek, a u toho modřinu klouzek, a u borovice kotrč kadeřavý. Pokud se vám nedaří nějaký kámen najít, není hanba poprosit někoho, kdo ví, kde se objekt nachází, určitě vám rád poradí.

zleva Emanuel Nožička a Karel Průša

Kámen Thingstein v Alejích, mezi Kněžicemi, Brtnicí a Stonařovem, jsem hledal třikrát, neúspěšně. To jsem tam jezdil na kole. Pak mě k němu známí dovedli. Od kolegy Miloše mi přišel pěkný mail: „Tak včera jsem se chvíli potuloval v Alejích a hledal jsem

Thingstein, ale bez úspěchu. Původně jsem zamýšlel, že se zúčastním pochodu, který pořádá KČT Trnava, ale dal jsem přednost Alejím. Cykloměr mi ukázal, že jsem nachodil 23 km, takže taky pěkný pochod.“ Popíšu pár divných hledání. Kámen se nachází asi 200 m od silnice v oplocence. Bylo to nejméně 400 m a těch oplocenek tam bylo několik. V Popůvkách jsem dostal skvělou informaci. Kámen se nachází po levé straně cesty na Hartvíkovice, podél lesa, pod posedem. Když jsem uviděl posed, tak jsem zajásal. Přes vzrostlé obilí se nedalo odbočit. A támhle je další posed! Naštěstí tam byly jen čtyři. Další informace: Kámen ve Starči se nachází asi 50 m od značky, která označuje název obce, u sloupu elektrického vedení. Těch sloupů jsem viděl najednou devět, ale kámen nikde. Zvětšoval jsem kruhy a stále nic. Pak šel kolega z práce a říká, pojď se mnou, já ti kámen ukážu. A ukázal. Jak se rozšiřovala obec, tak o pořádný kus posunuli značku Stařeč! Ještě zákeřnější bylo hledání křížového kamene v hřbitovní zdi v Kněžicích. Informaci jsem získal z publikace Nemovité kulturní památky – okres Třebíč. Kámen jsem nenalezl. Později jsem zjistil, že tiskař zapomněl vložit mezi obce Kněžice a Koněšín název obce Kojatice (část Velký Újezd), kde se zmiňovaný kámen nachází.

Zmínil jsi v „našich knihách“...

Roky 2008–2010, to jsem po kamenech lítal jak utržený z řetězu. V té době jsem zjistil, že musím mít hodně těžkou hlavu. Manželka se zlobila a říkala: „Emane, ty máš v hlavě jen samé kameny!“ No a jak jsme se seznámili my Karle, tím že jsem se vyptával po obcích, tak jsem poznal i Karla Průšu. Ten mi představil pana Horkého a kronikářku ze Stříteže paní Dvořákovou. Frantu Peštála jsem znal už z dřívějšíka. Pojil nás společný zájem o kamenné památky.

Po necelých třech letech jsme nashromáždili takové množství materiálů, že někdo navrhl, abychom vydali knížku. Mně se do toho moc nechtělo, ale nakonec jsem souhlasil. Nikdo si nedovede představit, co všechno to obnáší. Kniha Památné kameny a pověsti na Třebíčsku s menším skluzem vyšla v prvních dnech roku 2011. Křest, autogramiáda, několik článků v novinách a oznámení v rozhlase zapříčinilo, že během pěti týdnů 1000 výtisků zmizelo z prodeje. Nechali jsme dotisknout dalších tisíc a můžeme sdělit – vyprodáno! V této knize popisujeme 66 křížových kamenů s pověstmi, které se k nim zachovaly a asi 30 kamenů, o kterých jsme věděli, že existovaly, bohužel se ale do dnešní doby nezachovaly. Druhá kniha, Kamenné památky na Třebíčsku, se věnuje nově dohledaným křížovým kamenům, kolomazným mísám, hraničním kamenům, máme tam i menhir a dolmen, a také tak zvané „znamenané kameny“. To jsou kameny, na kterých je nějaký nápis, letopočet, symbol. Kniha vyšla v roce 2013. Vydali jsme 1050 výtisků v knihkupectvích už nejsou. S Karlem Průšou máme posledních 20 kousků. Někdo si může myslet, že se chceme v novinách, rozhlase a televizi zviditelnit. Důvod všeho toho „humbuku“ je prodej knih. Jenom samotný tisk nás vyšel na téměř 350 000 Kč. A to jsme důchodci, nebo senioři, jak se říká.

Přišla nějaká pochvala?

Přišla. Kniha Památné kameny získala první místo v Grantovém systému Zdravého města Třebíč – Kultura a umění. V krajské soutěži Skutek roku 2010 třetí místo. Pozvali nás do Žďáru nad Sázavou na zámek Kinských, kam přijelo předávat ceny kompletní krajské zastoupení včetně hejtmana. Potěšil mne dopis od vedoucího Společnosti pro

výzkum kamenných křížů v Aši, pana Jaroslava Víta. Ten psal: Mladí teď všechno řeší přes internet, ale tištěná kniha, to je radost.

Na Hrádku zleva Emanuel Nožička, Karel Průša, Jan Horký, Marie Dvořáková a František Peštál (1942–2013)

Emane, co ti kameny vzaly a co daly?

Nevzaly nic. Časově je to náročné, ale kdyby mne to nebavilo, tak nehledám, nepátrám. I když... strašně moc síly a energie mě odčerpalo zařizování a jednání ohledně vydání těch dvou knih. Shánění peněz a následně prodej. Kdo to nepodstoupil, ten to nepochopí. Co mi kameny daly? Fotit jsem přestal někdy před 30 léty. Proč fotit, když většinu ze stovek fotografií a diapositivů jsem desítky let neprohlížel. Kvůli kamenům jsem fotografické aparáty vzal opět na milost. Při čtení některých materiálů v němčině jsem musel vzít do rukou slovník a oprášit některá zapomenutá slovíčka. Ve věku, kdy nám začínají říkat „pamětníci“, zjišťuji, že to s tou pamětí není až tak slavné, jak by si člověk přál. Památné kameny objíždím na kole. Řidičák mám od roku 1986 a autem jsem odřídil asi 52–56 km. To není tisková chyba, to je fakt. Na kole jsem „po kamenech“ odšlapal dost přes 5000 km. Takže takhle udržuji kondičku. Hodně důležitá záležitost. Kvůli kamenům jsem se pustil do ovládnání počítače. Ani ve snu by mne nenapadlo, že s tímto přístrojem se budu kamarádit. Památné kameny jsou úžasné, tajemné, fantastické, ale bohužel si s nimi člověk nepopovídá. Říká se: „Kámen zná, kámen ví, ale nepoví. Člověk by rád pověděl, ale nezná, neví.“ Takže to nejčennější při objevování kamenů bylo setkávání se se skvělými lidmi, které bych jinak nepotkal a nepoznal. Udělal jsem hodně pro kameny – kameny ale udělaly víc pro mne!

Jaké máš další plány, bude ještě třetí kniha?

Když nemám jistotu, že se zítra ráno probudím, tak zásadně neplánuji. Pokud bude sloužit zdraví, tak se pokusím dohledat nějaký z těch ztracených kamenů. No a konečně v klidu si dávat do pořádku svůj archiv. S tou třetí knihou jsi snad už dvacátý, co se ptá. Pokud by se to týkalo jenom mne, tak ne. Ale momentálně jsme čtyři a kolegové pomalu, ale hodně pomalu připravují další materiály, takže jsem v situaci, kdy už nemůžu říct ne. Zkusili jsme opět vypsat žádost o grant Zdravého města Třebíč. Pokud požadovaný příspěvek na vydání třetí knihy, Kamenné zajímavosti na Třebíčsku, obdržíme, nezbude mi, než se s plnou vervou pustit do práce.

Děkuji za rozhovor.

22. 2. 2016

Karel Pavlíček

S manželkou Jiřinou a vnučkou Kačenkou

legendami předávanými z generace na generaci. Vyhledávání smírčích kamenů v přírodě a jejich příběhů u pamětníků se dá mnohdy přirovnat k detektivnímu pátrání. Tato pátrání jsou často fyzicky náročná a neobejdou se bez velkého nadšení, nepřináší žádný finanční zisk, spíše naopak. Opravdovou radostí je objevení nových, mnohdy již zapomenutých kamenů. Několik se jich takto podařilo Emanovi objevit a naším přáním je, aby nebyly poslední a my se mohli o nich dočíst na stránkách našeho zpravodaje.

Bádání a hledání smírčích kamenů přivedlo Emanuela Nožičku v roce 2008 až na stránky Budišovského zpravodaje, kde se časem zařadil k několika kmenovým přispěvatelům. Nejde snad ani o to, kolik z jeho asi třiceti textů potěšilo nejednoho čtenáře zpravodaje. Podstatnější je, že nám otevřel oči při procházení krajinou a setkávání se smírčími kameny opředenými příběhy a

na obálce: Autorem totemu J. H.

Příloha Budišovského zpravodaje č. 1/2016

www.horacko.cz/budisov/zpravodaj

Samostatně neprodejné

Vydává: Úřad městyse Budišov, IČO 00289159, tel. 568 875 110, e-mail: obec@mestysbudisov

Redakce: Karel Pavlíček (e-mail karel_pavlicek@volny.cz, tel. 568 875 212),

Mgr. Jiří Horák.

Vyšlo v Budišově dne 25. 3. 2016

Technická realizace: Ing. Ladislav Dokulil

Tisk Tiskárna Charvát, s. r. o., Velké Meziříčí